

Tutkimuksen ja päätöksenteon monimuotoinen suhde

TUUKKA TAMMI

Periaate on yksinkertainen: päätökset on syytä perustaa uusimpaan tietoon ja tutkimuksen tehtävä on tuottaa tätä uutta tietoa. Käytännössä päätöksenteon ja tutkimustiedon yhteys on kuitenkin tätä monimuotoisempi.

Niin kutsuttu kolmen viisaan työryhmä ehdotti syyskuun lopulla, että useita valtion tutkimuslaitoksia yhdistettäisiin vuodesta 2014 lähtien. Kaikkiaan 18 tutkimuslaitoksesta nykyisellään säilyisi vain viisi. Muun muassa Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ja Työterveyslaitos sekä mahdollisesti Kansaneläkelaitoksen tutkimusosasto yhdistettäisiin. Helsingin yliopistoon esitetään fuusioitavaksi Kuluttajatutkimuskeskus ja Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Alivaltiosihteeri Timo Lankisen, toimitusjohtaja Christine Hagström-Näsin ja professori Sixten Korkmanin yhdistämisehdotusten tavoitteena on vahvistaa tutkimuslaitoksia ja lisätä niissä tehtävän tutkimuksen tieteidenvälisyyttä ja monitieteisyyttä.

Yhdistämisten lisäksi työryhmä esittää kahta uudistusta yleiseen tutkimusrahoitukseen. Ensimmäinen uudistus olisi perustaa uusi kilpaillun rahoituksen pilari, ”strategisesti suunnatun tutkimuksen neuvosto”, joka sijoitettaisiin Suomen Akatemiaan. Neuvosto olisi poliittisesti ohjattu: valtioneuvosto määrittäisi tutkimuksen painopisteet ja teema-alueet. Strategiseen tutkimukseen olisi vuonna 2016 käytettävissä 200 miljoonaa euroa. Rahoitus koottaisiin tutkimuslaitosten, Suomen Akatemian ja Tekesin määrärahoista. Lisäksi ”yhteiskunnallista päätöksentekoa tukevaa tutkimus- ja selvitystoimintaa” ehdotetaan vahvistettavaksi kokoamalla rahoitusta valtion tutkimuslaitoksista siten, että valtioneuvoston ja ministeriöiden tilaamiin tutkimuksiin olisi käytettävissä 30 miljoonaa euroa sitomattomia varoja.

Uudistuksen päätavoitteet – monitieteisyys, tieteidenvälisyys ja tutkimuksen entistä parempi hyödynnettävyys päätöksenteossa – ovat linjassa tiede- ja innovaatiopolitiikan yleisten painotusten kanssa. Institutionaalinen integraatio on tutkimuskenttää laajempi megatrendi. Toisaalta, kuten Pauliina Raento kirjoittaa Tieteessä tapahtuu -lehdessä (5/12), tiedepolitiikan samanaikainen kansainvälistymistavoite vie koko lailla eri suuntaan kuin painotus palveluilla kotimaista päivänpolitiikkaa ja hallintoa.

Valtion tutkimuslaitoksien kokonaisuudistusta pohtineiden työryhmien ketju on jo pitkä: professori Reinhilde Veugelersin johtama kansainvälinen arviointiryhmä ehdotti syksyllä 2009 valtion tutkimuslaitosten merkittävää karsintaa. Tätä perusteltiin toiminnan tuloksellisuuden ja innovatiivisuuden lisäämisellä. Sama pyrkimys oli keväällä 2007 professori Yrjö Neuvon vetämän työryhmän raportissa. Monet tutkimuslaitoksista ovat suhtautuneet ehdotuksiin kriittisesti, autonomiaansa varjellen ja epäillen oletuksia isompien kokonaisuuksien vahvuudesta.

Uudistustyöryhmien asettaminen ja ehdotukset kertovat päätöksentekijöiden tyytyväisyydestä siihen, millaisia (joistakin) valtion tutkimuslaitoksista on ajan mittaan muotoutunut. Valtion sektoritutkimuslaitokset ovat syntyneet vaiheittain tuottamaan tutkimuspohjaisia tietovarantoja ja siten palvelemaan oman hallinnonalansa tietotar-

peita: esimerkiksi Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos vuonna 1974, Kansanterveyslaitos vuonna 1982, Valtion taloudellinen tutkimuskeskus vuonna 1990, Kuluttajatutkimuskeskus vuonna 1990 ja Stakes vuonna 1992. Kuten Jussi Simpura kirjoitti YP:n numerossa 1/2012, asiantuntijalaitosten perustaminen ja olemassaolo on jo itsessään ollut viesti: laitoksen toimintakenttää on pidetty niin merkittävänä, että sitä varten on ollut tarpeen perustaa oma laitos. Ajatuksen toisin päin kääntäen voimme punnita eri aihepiirien yhteiskunnallista painoarvoa vertaillen eri asiantuntijalaitosten kokoa ja sananvaltaa. Laitosten yhdistämisen tai lakkauttamisen tilanteessa voi vastaavasti pohtia, mikä yhteiskunnassa on muuttunut, jos laitosta aletaan pitää turhana, liian pienenä, liian suurena, turhan hitaana tai hankalasti poliittisesti ohjailtavana. Tutkimuksesta on tullut enenevästi myös alisteista yleiselle innovaatiopolitiikalle, jota tutkimuksen pitäisi pystyä palvelemaan nykyistä paremmin.

Uusimman työryhmän ehdotusten yhtenä ytimenä on tutkimuksen ja päätöksenteon välinen suhde. Sen oletettuihin pulmiin haetaan nyt ratkaisuja suuruuden ekonomin ohjaamista institutionaalista uudelleenjärjestelyistä sekä yhteistyön ja kilpailun uusista yhdistelmistä. Tutkimuksen ”pätöksentekorelevanssi” on maksajan kannalta toki oikeutettu vaade.

Tutkimusalat ovat kuitenkin keskenään kovin erilaisessa asemassa mitä tulee niiden kykyyn tuottaa suoraan päätöksentekoa palvelevaa tietoa. Pitäisikin eritellä, millä tavoin milloinkin tutkimusta halutaan ja on mahdollista päätöksenteossa hyödyntää. ”Instrumentaalinen sosiaali-insinöörimalli”, jossa uusi tutkimustieto ohjaa politiikkaa ja johdtaa tutkimuksen parhaaksi osoittamaan toimintatapaan, sopii tietyille aloille ja tiettyihin tilanteisiin. Toisaalta poliitikot ja virkamiehet eivät pääsääntöisesti halua antaa tutkimukselle näin suurta valtaa – eivätkä tutkijat tätä valtaa aina halua tai osaa ottaakaan. Instrumentaalista suhdetta epämääräisempi, mutta samalla realistisempi on tutkimuksen ja päätöksenteon välinen ”valistusmalli”. Siinä tutkimustieto palvelee päätöksentekoa epäsuorasti ja usein viiveellä: tutkimus tuottaa näkökulmia, ideoita ja tarjoaa vaihtoehtoja, jotka muovaavat politiikan perusolettamuksia ja vaikuttavat sen suuntaan, mutta eivät välttämättä suoraan yksittäisiin toimenpiteisiin. Tutkijoiden ja tutkimuslaitosten – siis tieteen – kannalta huonoin vaihtoehto on joutua rooliin, jossa tutkimuksen tehtävänä on joutua lähinnä oikeuttamaan etukäteen päätetyt linjaukset ja toimet (tai toimimattomuus): tutkimuksesta tulee politiikan marionetti, ja tutkimuksen arvovaltaa käytetään oikeuttamaan muilla perusteilla tehtävät päätökset.

***

Tämä on ensimmäinen päätoimittamani Yhteiskuntapolitiikka-lehti. Syyskuun alusta eläkkeelle siirtynyt Matti Virtanen jätti YP:n toimitukseen komeat saappaat, joita on syytä sovittelua uusiin jalkoihin huolella. Minulta on kysely, miten YP mahtaa muuttua uuden päätoimittajan myötä. Olen tavannut vastata amerikkalaisittain: ”if it ain't broke, don't fix it”. Pientä ehostusta ja virittelyä toki harjoitetaan.

YP on hieno lehti, joka tavoittaa laajan ja monipuolisen joukon tutkijoita, hallintoa, järjestöjä, aktiivisia kansalaisia – ja niitä päätöksentekijöitä. YP ja muut yhteiskuntaa analysoivat ja kommentoivat tutkimusjulkaisut toteuttavat tutkimuksen ja päätöksenteon välistä tärkeää palvelutehtävää.